

Діджиталізація судочинства

Коли Феміда бере в руки смартфон

Судова система у XXI столітті переживає наймасштабніше оновлення з часів появи письмового права. Традиційна модель судочинства трансформується у цифрову юстицію — екосистему, де рішення ухвалюються, фіксуються та виконуються за допомогою інформаційних технологій.

Що таке діджиталізація судочинства?

Діджиталізація судочинства — це використання цифрових технологій для автоматизації, оптимізації та підвищення прозорості судових процесів. Це не просто "електронна пошта замість пошти", а цілком нова філософія: судочинство як сервіс, орієнтований на користувача.

В Україні ця тенденція має законодавче підґрунтя завдяки створенню Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), запровадженню електронного суду та відеозасідань.

П'ять напрямків цифровізації

Електронне правосуддя

Подання документів онлайн,
електронний кабінет учасника справи,
електронний підпис, відстеження руху
справи

Відеоконференції

Дистанційна участь сторін у засіданні
— незамінний інструмент під час
пандемії та воєнного стану

Судові рішення онлайн

База reyestr.court.gov.ua — одна з
найбільших відкритих баз судових
актів у світі

Штучний інтелект

Від автоматичного розподілу справ до прогнозування
результатів судових спорів

Кібербезпека

Захист судових даних від кібератак — питання національної
безпеки в умовах війни

ЄСІТС: нервова система української юстиції

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система розроблена відповідно до вимог ГПК, КАС, КПК, ЦПК України та інших нормативно-правових актів. Це комплексна платформа, що об'єднує всі аспекти судового процесу.

01

Електронний кабінет

Портал взаємодії учасників справи із судом

02

Електронний документообіг

Замість паперових томів — цифрові документи

03

Відеоконференцзв'язок

Дистанційна участь у судових засіданнях

04

Фіксація процесу

Технічний запис судових засідань

Приклад із практики: перший міжнародний суд онлайн

Під час воєнного стану суддя Господарського суду Київської області провів слухання у справі про банкрутство через відеозв'язок, коли один із учасників перебував за межами України.

Суд визнав засідання дійсним, оскільки була забезпечена ідентифікація сторін та фіксація процесу. Це фактично перший український "міжнародний суд онлайн".

Відповідно до ч. 6 ст. 11 Закону "Про судоустрій і статус суддів", судочинство може здійснюватися із застосуванням технічних засобів — і ця норма отримала практичне втілення.

Світовий досвід: від Естонії до Канади

Естонія — еталон

Система e-File дозволяє поліції, прокурорам, адвокатам і судам працювати в єдиній базі. Суддя може розглянути справу без фізичної присутності сторін

Велика Британія

Концепція Online Courts: дрібні позови до 10 000 фунтів розглядаються повністю онлайн, без адвоката

Канада і США

Системи автоматизованого аналізу судових рішень (Lex Machina) для зменшення навантаження на суддів

Європейський Союз

e-Justice Portal — єдина платформа для доступу до судової інформації в усіх країнах-членах

Практика ЄСПЛ: баланс технологій і прав людини

Marcello Viola v. Italy (2021)

ЄСПЛ визнав, що участь у засіданні через відеозв'язок не порушує права на справедливий суд, якщо дотримано принципи рівності сторін і публічності

Sakhnovskiy v. Russia (2010)

Суд навпаки визнав порушення, оскільки відеозв'язок не дозволив ефективного спілкування з адвокатом

- ❏ Ключовий висновок: Використання цифрових технологій не може обмежувати права учасників процесу. Технології мають служити справедливості, а не замінювати її.

Аргументи "за": переваги цифрового правосуддя

Доступність і зручність

Електронні позови можна подати онлайн з будь-якого місця. Під час війни це стало рятівним механізмом — адвокати та учасники процесів змогли працювати дистанційно навіть під час евакуації

Прозорість і контроль

Кожен судовий акт публікується у Єдиному державному реєстрі. Автоматичний розподіл справ виключає вплив на вибір судді

Ефективність і економія

У судах, що активно використовують ЄСІТС, середня тривалість підготовчого провадження зменшилась на 20–25%

Гуманізація процесу

Система надсилає нагадування про засідання, дозволяє отримати рішення онлайн, бачити статус справи — без "живих" канцелярій

Аналітика і передбачуваність

Алгоритми допомагають виявляти тренди судової практики, запобігати суперечливим рішенням

Виклики і ризики діджиталізації

→ Кіберзагрози

Атаки на судові сервери, викрадення даних. У 2022 році після російських атак тимчасово припинила роботу частина судових серверів

→ Захист персональних даних

Баланс між прозорістю і приватністю. Витік медичних чи фінансових даних — реальна загроза

→ Нерівний доступ

Цифрова нерівність для осіб похилого віку або тих, хто не має технічних засобів

→ Автентичність доказів

Як перевіряти достовірність цифрових доказів?

→ Знеособлення правосуддя

Коли сторони бачать суддю лише через екран, зменшується психологічний ефект судової присутності

→ Роль судді

Чи може штучний інтелект допомагати, але не підміняти суддю?

Українська судова практика: цифрова реальність

1

Відеозасідання у кримінальних справах

Постанова ВС від 28.02.2023 у справі № 755/14276/21 підтвердила законність відеоформату за умови дотримання принципу змагальності

2

Електронні докази

Постанова ВС від 24.03.2022 у справі № 761/24457/20 визнала допустимим доказом листування у месенджері, якщо автентичність може бути підтверджена

3

Електронний суд у дії

Після запуску системи понад 70% адміністративних справ 2024 року було відкрито через електронні подання

Ризик алгоритмізації: де межа?

Кейс США: система COMPAS

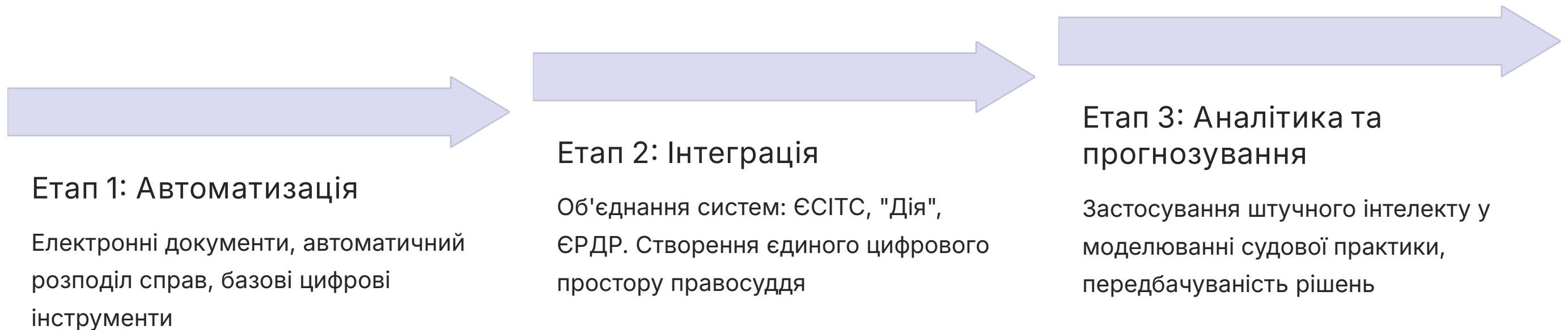
Алгоритм прогнозує ймовірність рецидиву злочинців. ЄСПЛ і науковці критикують її за упередженість — "чорний ящик", що дискримінує за расовими ознаками.

Франція: законодавча заборона

Законодавство прямо забороняє використовувати штучний інтелект для передбачення рішень суддів — щоб не створювати психологічний тиск і комерціалізацію правосуддя.

Питання для роздумів: Чи може повна автоматизація судових процесів відповідати стандартам справедливого суду за ст. 6 ЄКПЛ? Де межа між "помічником судді" та "суддею-алгоритмом"?

Три етапи цифрової трансформації в Україні

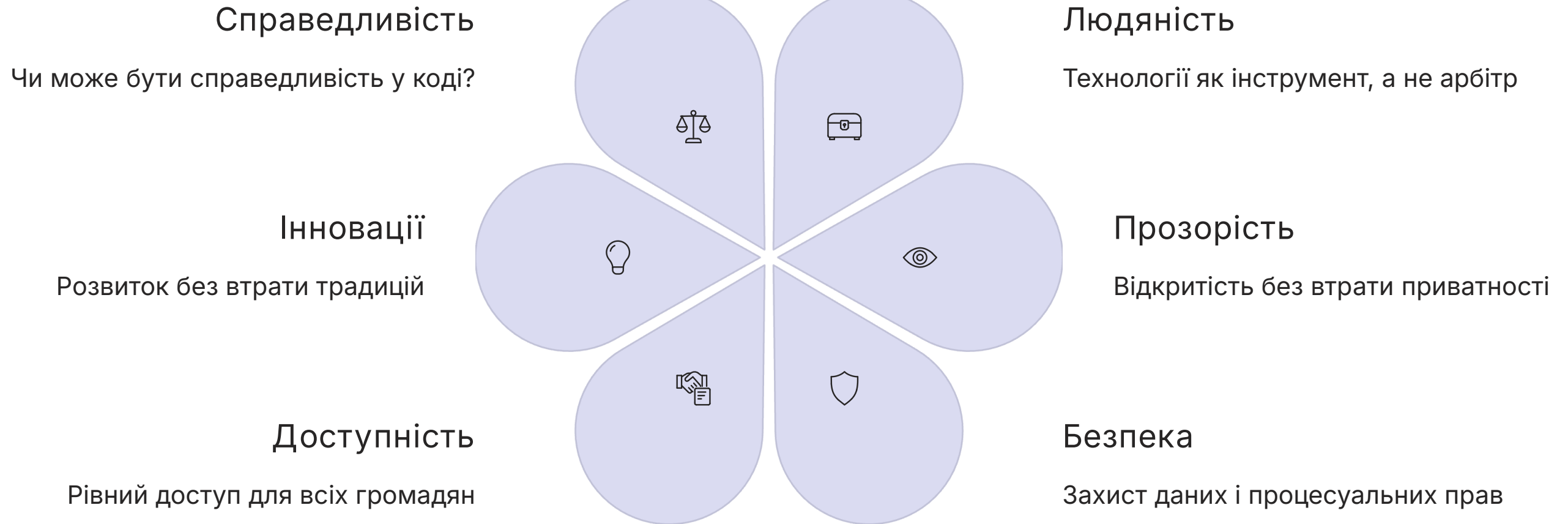

- З 2024 року Міністерство цифрової трансформації спільно з ДСА України анонсувало програму "Суд у смартфоні" — експеримент із повним електронним циклом розгляду справи в господарських судах.

Порівняльна таблиця: світові моделі

Країна	Модель	Особливості	Проблеми
Естонія	Повна автоматизація	Адмінправопорушення розглядаються автоматично при визнанні вини	Втрата індивідуального підходу
Китай	Інтернет-суд	ШІ для пошуку релевантних рішень, всі документи онлайн	Алгоритм без людської чутливості
Велика Британія	Online Courts	Дрібні позови повністю онлайн без адвоката	Обмеження доступу до правової допомоги
Франція	Обмежена діджиталізація	Заборона ШІ для передбачення рішень	Повільніша модернізація

Філософія цифрового правосуддя

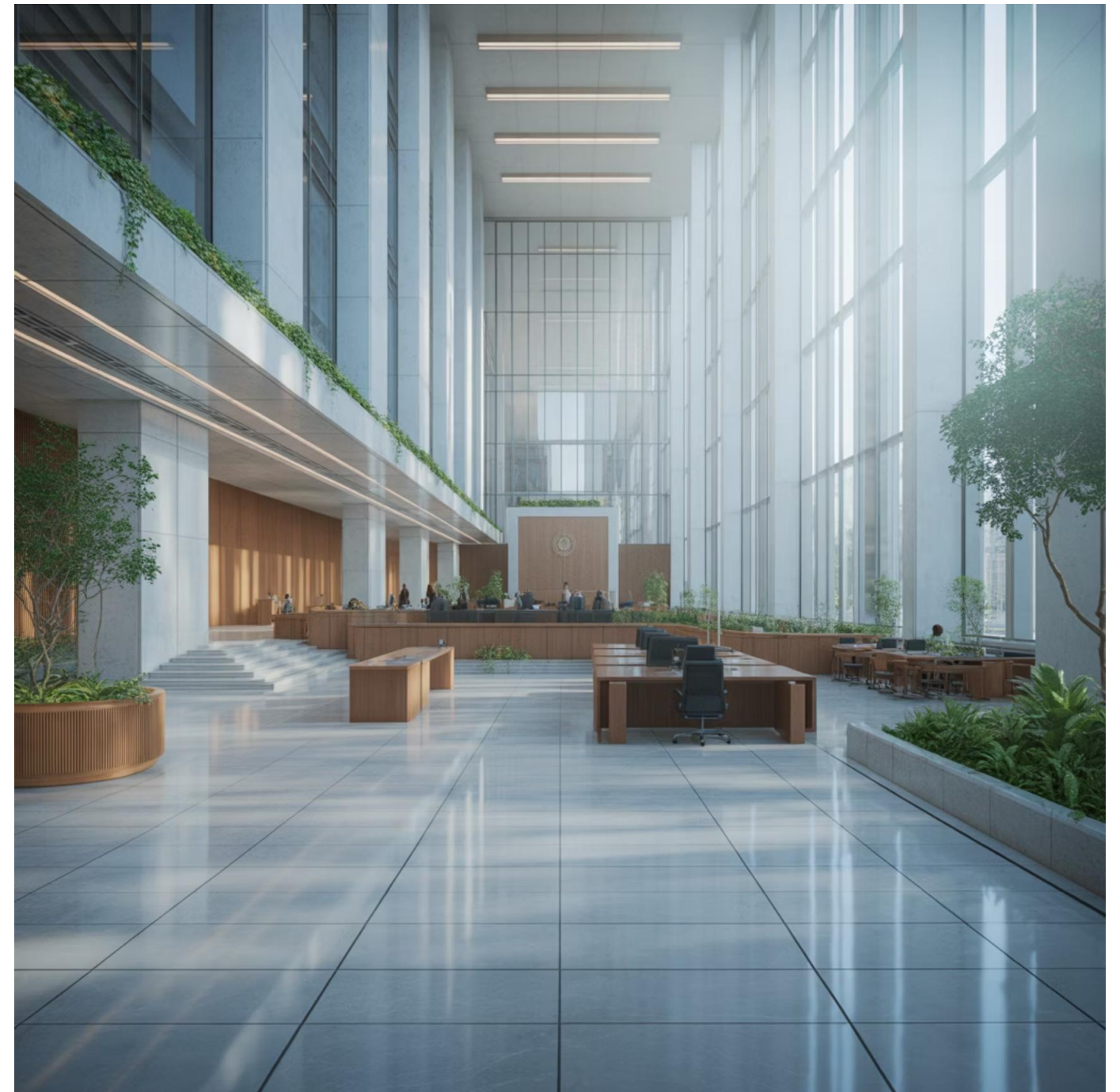
Діджиталізація змінює не лише процедури, а й антропологію суду. Суддя тепер працює поруч із програмами, базами, аналітичними системами. Це може підсилити судову незалежність, але водночас створює спокусу перекласти відповідальність на машину.

Правосуддя у смартфоні — але з людським серцем

Діджиталізація судочинства —
це цивілізаційний вибір

Вона відкриває двері до **прозорості, ефективності, швидкості та доступності**, але водночас загрожує деформацією процесуальної етики, втратою людяності та приватності.

Україна має шанс побудувати гібридну модель правосуддя — де технології служать людині, а не навпаки. Це не просто технічна модернізація, а спроба наблизити суд до людини, зробити його "сервісом справедливості".

Правосуддя, яке лікує, а не карає

Класична система кримінальної юстиції побудована на логіці покарання: є злочин — має бути кара. Проте світ дедалі гучніше говорить про іншу мету — відновлення порушеного балансу.

Злочин — це не лише порушення закону, це шкода, завдана людям і відносинам. Правосуддя — це не лише покарання, а процес відновлення справедливості між людьми.

Від стародавніх звичаїв до сучасних судів

Племінні традиції

У народів маорі (Нова Зеландія) та індіанців Північної Америки правопорушення розглядалося як образа спільноти. Вирішення полягало у колективному примиренні, публічному вибаченні, відшкодуванні збитків.

Сучасна еволюція

У XX столітті традиційні практики трансформувалися у сучасну модель медіації. Перші програми з'явилися у 1970-х у Канаді та США. Сьогодні вони діють у більш ніж 60 країнах — від Норвегії до Японії.

Суть медіації та відновного правосуддя

Медіація

Добровільний, конфіденційний процес, у якому нейтральний посередник допомагає сторонам знайти взаємоприйнятне рішення.

Відновне правосуддя

Ширше поняття, що охоплює різні форми спілкування між потерпілим, правопорушником і спільнотою.

01

Добровільність

02

Визнання шкоди

03

Відповідальність
правопорушника

04

Участь потерпілого

05

Орієнтація на відновлення

Європейський досвід впровадження

ЄС визнає медіацію ключовим інструментом сучасного правосуддя. Директива 2012/29/ЄС гарантує потерпілим право брати участь у програмах відновного правосуддя.

Німеччина

Програми "Täter-Opfer-Ausgleich" дозволяють уникнути судового розгляду у справах невеликої та середньої тяжкості.

Франція

Суд може скерувати справу до медіації навіть після початку процесу.

Норвегія

Діє Національна служба медіації, де рішення мають моральний, а не каральний характер.

Законодавча база України

Закон про медіацію

№ 1875-IX від 16.11.2021 — базовий документ, який легітимізував інститут медіації в Україні.

КПК України

Статті 469, 472 передбачають можливість угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним/обвинуваченим.

КК України

Стаття 66 визнає щире каяття, примирення з потерпілим обставинами, що пом'якшують покарання.

В українському законодавстві є підґрунтя для розвитку медіації, але система поки

Пілотні проекти в Україні

300+

Підлітків уникли судимості

У 2023 році завдяки примиренню з потерпілими

Національна школа суддів спільно з МЮУ та ПРООН реалізує програму "Впровадження відновного правосуддя у справах неповнолітніх".

Львів

Центри відновних практик для вирішення конфліктів без суду

Харків

Місцеві громади створюють альтернативні механізми правосуддя

Дніпро

Розвиток практик відновного правосуддя на рівні громад

Практика ЄСПЛ: право на гуманне правосуддя

ЄСПЛ неодноразово наголошував, що метою кримінального процесу є не лише покарання, а й реабілітація.

1

2010: Rantsev v. Cyprus and Russia

Суд закликав держави створювати механізми, які ставлять у центр особу потерпілого, а не лише юридичний процес.

2

2013: Vinter and Others v. UK

Довічне позбавлення волі без перспективи звільнення суперечить людській гідності.

3

2015: Khoroshenko v. Russia

Суд підкреслив, що покарання має сприяти відновленню соціальних зв'язків засудженого.

Переваги впровадження медіації

Людський вимір

Дослідження Оксфордського університету (2020): 87% потерпілих після медіації відчували справедливість, навіть без суворого покарання.

Зменшення рецидиву

За даними ООН, рівень повторних злочинів серед учасників програм зменшується на 20–40%.

Розвантаження судів

До 30% справ вирішуються без суду — економія часу, коштів і зменшення бюрократії.

Соціальна інтеграція

Людина повертається до громади без стигми "злочинця".

Застереження та виклики

1

Ризик тиску на потерпілого

Особливо у справах про домашнє насильство. ЄСПЛ у справі "Opuz v. Turkey" (2009): надмірна орієнтація на примирення може призвести до безкарності.

2

Недостатня підготовка медіаторів

Україна ще тільки формує систему сертифікації фахівців.

3

Відсутність довіри

Суспільство, звикле до каральної моделі, не завжди сприймає медіацію як справедливість.

4

Обмежене коло злочинів

Ефективна у справах невеликої або середньої тяжкості.

Приклади з практики

Україна, 2023

Підліток викрав телефон у ровесника. Після медіації повернув річ, вибачився, допомагав родині потерпілого кілька тижнів. Суд закрив провадження (ч. 4 ст. 469 КПК).

Канада, Онтаріо

Молодий правопорушник розмалював стіну графіті. Після зустрічі з власником погодився очистити фасад і провести безкоштовний майстер-клас з вуличного мистецтва для дітей.

Німеччина

Водій, який скоїв ДТП без загиблих, сплатив компенсацію, пройшов курс психологічної терапії та вибачився перед родиною потерпілих. Суд застосував умовне звільнення.

Кейс для обговорення: "Зіпсований велосипед"

Ситуація

17-річний Олексій вкрав велосипед у сусіда. Згодом його спіймали, він розкався і запропонував відремонтувати старий велосипед потерпілого.

- ☐ Чи варто направляти справу до суду?
- ☐ Які умови необхідні для проведення медіації?
- ☐ Як би ви кваліфікували дії Олексія після примирення?

Підказка: див. ст. 47 КК — звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням.

Новий вимір справедливості

Медіація і відновне правосуддя — це новий вимір справедливості, який повертає емоційний, етичний і соціальний зміст правосуддя.

| Як колись кодекс змінив звичай, так тепер співчуття змінює каральність.

Україна робить лише перші кроки, але ці кроки важливі — вони формують правову культуру, у центрі якої не лише закон, а й людина.

Перспективи інтеграції української системи правосуддя у європейський правовий простір

Справжня інтеграція — це перехід від формальної законності до верховенства права як життєвого принципу. Після 2014 року, а особливо після повномасштабної війни 2022 року, реформа судової влади стала екзистенційним викликом для української державності.

Європейське правосуддя — не географія, а цінність

Екзистенційний виклик

Питання стоїть ширше — чи зможе система правосуддя відновити довіру громадян і довести, що вона служить людині, а не владі. Без цього держава ризикує втратити легітимність як демократичного правопорядку.

Суть інтеграції

Україна понад три десятиліття декларує прагнення бути частиною європейського правового світу. Але справжня інтеграція — це не лише угоди чи нові інституції, а трансформація правової культури.

Фундамент європейського правового простору

Конвенція про захист прав людини

Прийнята у 1950 році, є основою європейської системи захисту прав

Практика ЄСПЛ

Європейський суд з прав людини формує єдині стандарти правосуддя

Хартія ЄС про основні права

Прийнята у 2000 році, визначає фундаментальні цінності Союзу

Європейський правовий простір — це спільний правовий спосіб мислення, у центрі якого — людина, а не держава. Система заснована на принципах верховенства права, незалежності суддів та ефективності правового захисту.

Історичний шлях України до Європи

Конституційне закріплення

Стаття 85 Конституції України визначає забезпечення реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в ЄС і НАТО

1

Копенгагенські критерії

Головний критерій вступу — реформа правосуддя відповідно до стандартів 1993 року: стабільність інституцій, демократія, верховенство права

2

3

2022: Статус кандидата

Україна отримала історичний статус кандидата в члени ЄС

Перезавантаження судової системи

Вища кваліфікаційна комісія суддів і Вища рада правосуддя пройшли повне оновлення з міжнародною участю. У 2023–2024 роках їхні члени відбиралися за участі міжнародних експертів — безпрецедентний випадок для української юстиції.

Оновлення інституцій

Міжнародна участь у відборі членів
ключових судових органів

Дисциплінарні процедури

Відновлено механізми притягнення до
відповідальності

Перевірка доброчесності

Створено систему оцінювання
етичності суддів

Посилення незалежності суддів

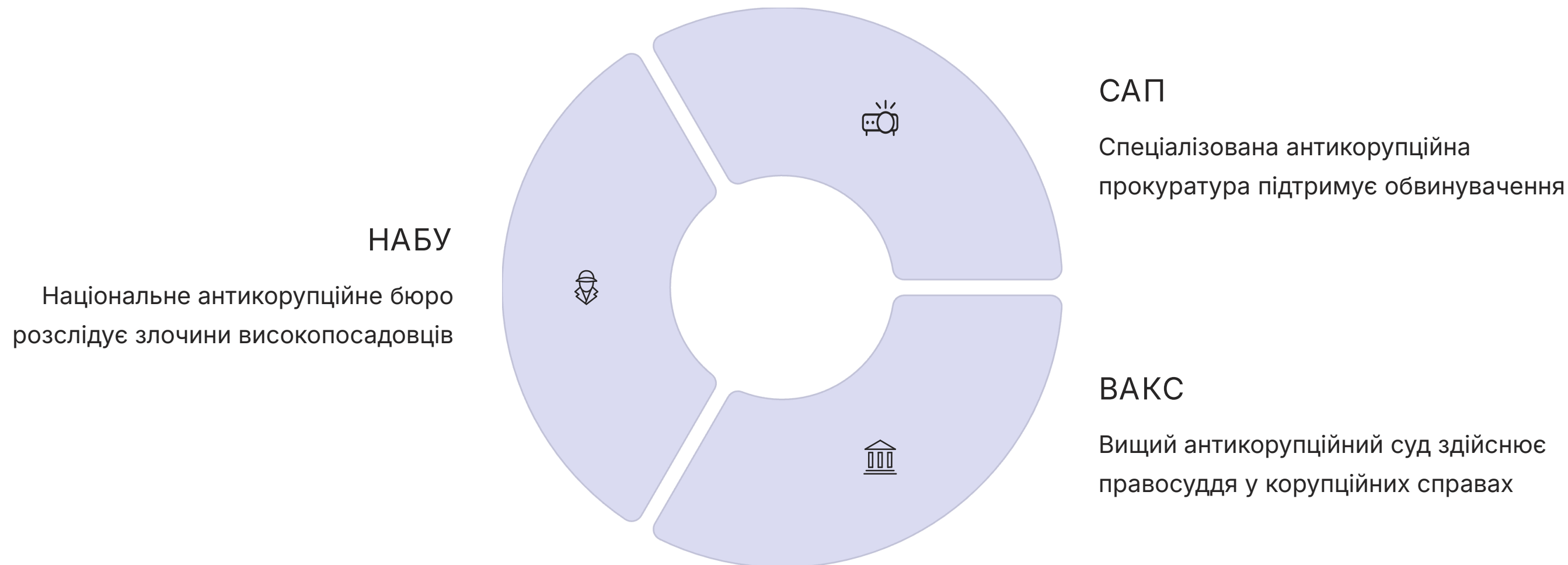
Законодавчі зміни

Закон № 1629-IX (2021) вніс зміни до Закону "Про судоустрій і статус суддів": підвищено гарантії незалежності та відповідальності суддів, запроваджено електронні декларації доброчесності.

Практика ЄСПЛ як орієнтир

Стаття 17 Закону "Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ" зробила практику Європейського суду обов'язковим орієнтиром у судових рішеннях.

Трикутник інституцій довіри

Ця модель антикорупційної інфраструктури є унікальною в Європі та стала обов'язковою умовою співпраці з ЄС. Україна створила систему, яка забезпечує незалежне розслідування, обвинувачення та судовий розгляд корупційних злочинів.

Цифрова інтеграція: e-Justice

Фінансування ЄС

Європейський Союз підтримує проекти розвитку електронного правосуддя в Україні

Сумісність систем

Забезпечення інтеграції з порталом e-Justice Europe

Онлайн-сервіси

Перевірка виконання рішень та подання скарг до ЄСПЛ онлайн

ЄСПЛ як компас українського правосуддя

Україна входить до п'ятірки країн за кількістю справ у Європейському суді з прав людини. Але важливіше інше: ЄСПЛ став компасом для українського правосуддя, формуючи правову культуру добросовісного правосуддя.

1 "Агрокомплекс проти України" (2011)

Порушення: втручання виконавчої влади у судові рішення

Урок: суд має бути реально незалежним, а не формально

2 "Мироненко і Мартенко проти України" (2004)

Порушення: тривале невиконання судових рішень

Урок: рішення суду без виконання — лише папірець

3 "Іванов проти України" (2009)

Порушення: системна проблема невиконання рішень

Результат: створено механізм компенсацій і закон про гарантії виконання

П'ять європейських стандартів для України

1 Верховенство права (rule of law)

За Венеційською комісією: законність, правова визначеність, заборона свавілля, доступ до правосуддя, повага до прав людини

2 Незалежність суддів

Без політичного впливу та з прозорим добором

3 Справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ)

Право на справедливий, публічний, неупереджений розгляд

4 Пропорційність покарання

Баланс між суспільним інтересом і правами особи

5 Ефективний захист від корупції

Стандарт GRECO — Групи держав проти корупції

Україна вже впроваджує моніторинг ЄС щодо стану верховенства права, аналогічний тому, що діє у країнах-членах.

П'ять викликів на шляху євроінтеграції

1 Недовіра суспільства

За даними Центру Разумкова (2025), лише 25% громадян повністю довіряють судам

2 Супротив старої корпорації

Частина суддів не сприймає зовнішній аудит і міжнародну участь

3 Війна і правосуддя

Баланс між правами людини і безпекою у прифронтових регіонах

4 Кадровий голод

Понад 2500 вакансій суддів перевантажують систему

5 Неоднорідність практики

Навіть Верховний Суд іноді змінює підходи

Переваги європейської інтеграції

Уніфікація стандартів

Однакове розуміння прав людини в Україні та ЄС

Європейська підтримка

Фінансова, інституційна та технічна допомога

Підвищення довіри

Мотивовані рішення за стандартами ЄСПЛ

Інвестиційна привабливість

Прогнозоване правосуддя приваблює бізнес

Критичні позиції щодо інтеграції

1 Ризик "зовнішнього диктату"

Участь міжнародних експертів у відборі суддів дехто сприймає як втрату суверенітету. Виникає питання: чи не надто велика ціна за реформи?

2 Механічне копіювання

Формальне запозичення європейських інститутів без адаптації до українських реалій. Приклад: адвокатська монополія у 2017 році виявилась передчасною.

3 Політична воля

Реформа правосуддя часто використовується як символічний жест для Брюсселя, а не як внутрішня потреба суспільства.

Кейс для дискусії: "Суддя та Європа"

Ситуація

Український суддя ухвалив рішення, що суперечить практиці ЄСПЛ, посилаючись на "національні інтереси".

- 1 Чи має суддя право відступати від практики ЄСПЛ?
- 2 Які правові наслідки це має для сторін і для держави?
- 3 Де межа між національним суверенітетом і європейською правовою інтеграцією?

Підказка: Згідно з частиною 2 статті 17 Закону "Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ", практика Європейського суду з прав людини є джерелом права в Україні.

Трансформація правового мислення

1

Від формального законопослуху
До ціннісного праворозуміння

2

Від карального правосуддя
До людяного

3

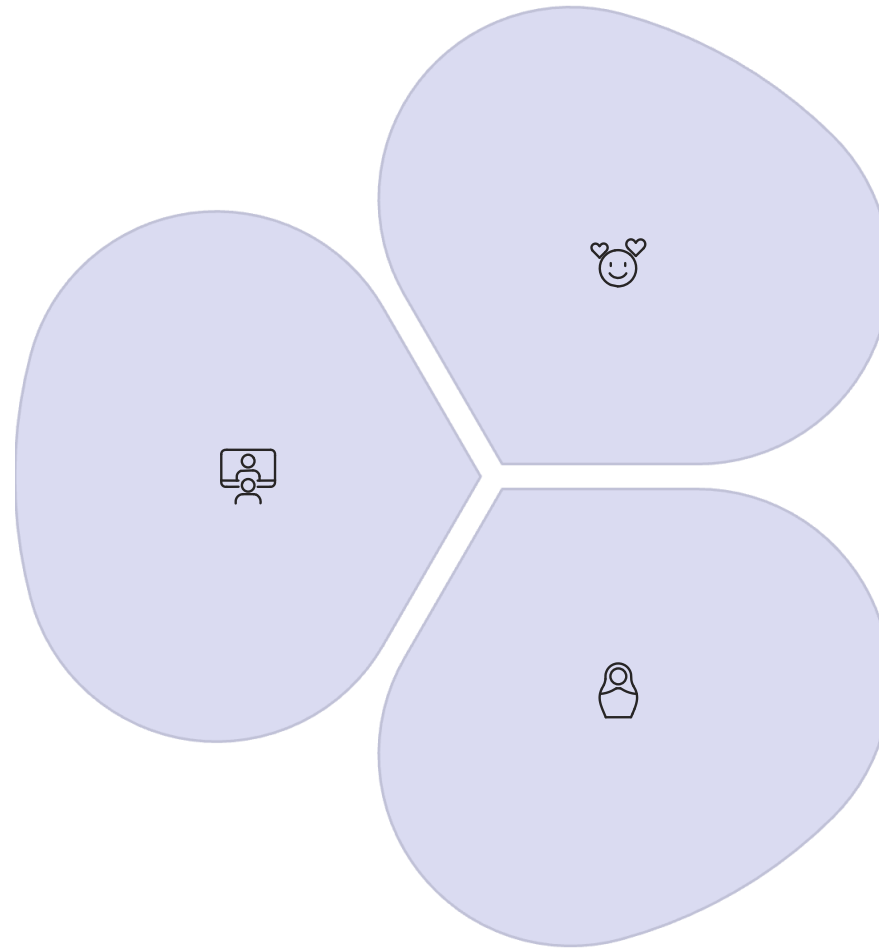
Від закритої системи
До прозорості та підзвітної суспільству

Інтеграція українського правосуддя у європейський правовий простір — це не "експорт норм", а трансформація мислення. Україна вже не "доганяє Європу" — вона стає її співтворцем, вносячи власний досвід боротьби за справедливість навіть у час війни.

Три координати сучасного правосуддя

Технологічна трансформація

Діджиталізація судочинства робить
суд швидким і доступним

Гуманізація

Медіація і відновне правосуддя роблять
суд справедливим

Європеїзація

Інтеграція у європейський простір робить
суд легітимним

Розвиток правосуддя у XXI столітті — це не еволюція форми, а революція змісту. Ці три напрями — як три координати однієї системи: ефективність, людяність і цінності.

Діджиталізація: правосуддя у смартфоні

Цифрова революція в суді

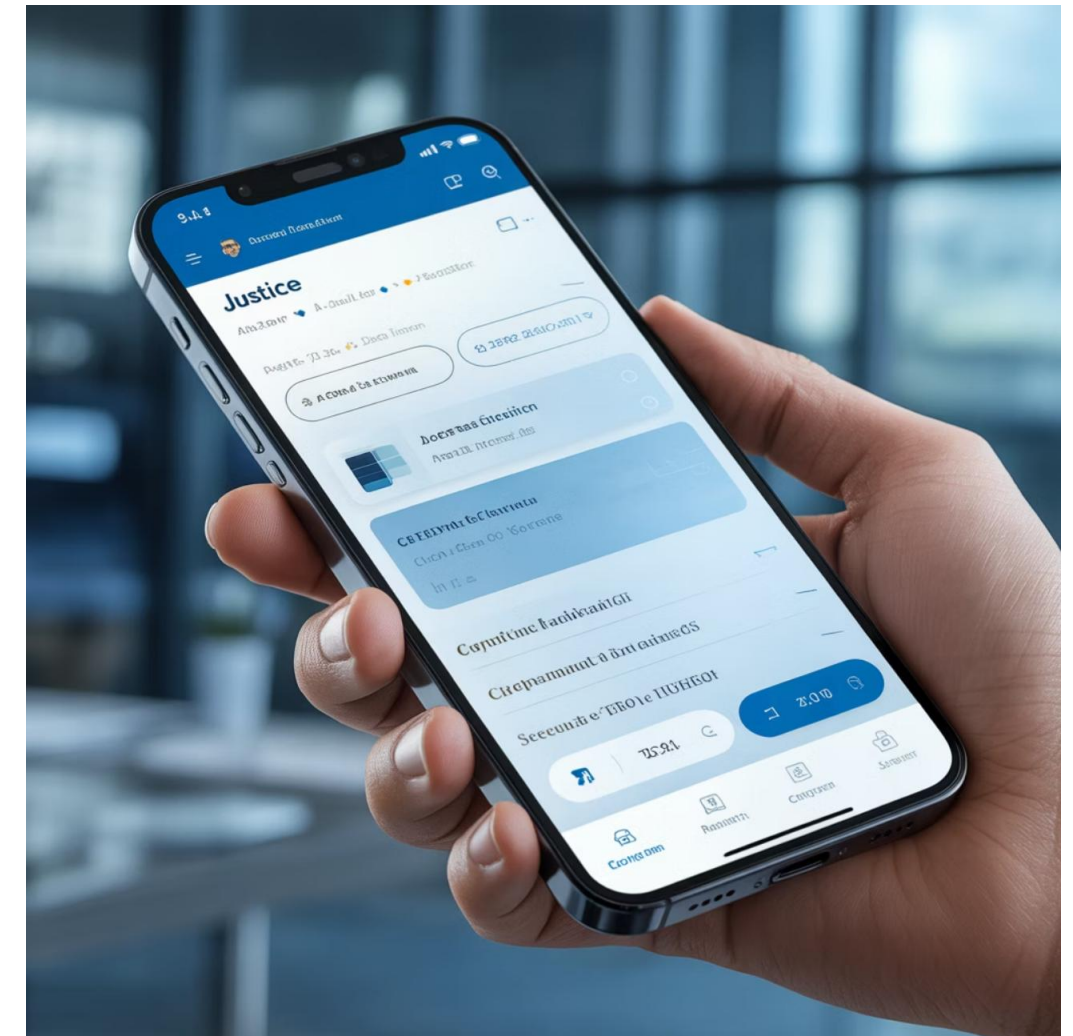
Перехід від паперової держави до держави даних. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, електронні засідання, дистанційна участь, аналітика штучного інтелекту — все це змінює природу процесу.

Позитиви

- Прозорість
- Швидкість
- Доступність

Ризики

- Цифрова нерівність
- Кібератаки
- Загроза знеособлення правосуддя

Ключове завдання майбутнього юриста: не лише знати закон, а й вміти мислити алгоритмічно, зберігаючи людяність.

Відновне правосуддя: правосуддя, яке лікує

Покарання поступається місцем відповідальності. Медіація перетворює злочин з юридичного факту на людську історію, дає шанс сторонам примиритися, зрозуміти, відновити довіру.

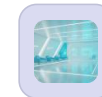
Закон про медіацію

Україна впроваджує медіацію через спеціальне законодавство

Програми для неповнолітніх

Особлива увага до відновного правосуддя для молоді

Центри примирення

Створення спеціалізованих установ для медіації

Гуманізація кримінальної юстиції — не слабкість держави, а її сила, бо справжня держава — та, що вміє прощати без втрати справедливості.

Кейс для дискусії: "Примирення замість вироку"

Ситуація

Прокурор передає до суду справу про крадіжку (ч. 1 ст. 185 КК). Обвинувачений повністю визнав вину, повернув викрадене, вибачився і підписав угоду про примирення. Потерпілий наполягає: "Я хочу, щоб його покарали, навіть якщо я пробачив".

Яке рішення буде
"європейським", а яке —
"радянським" за духом?

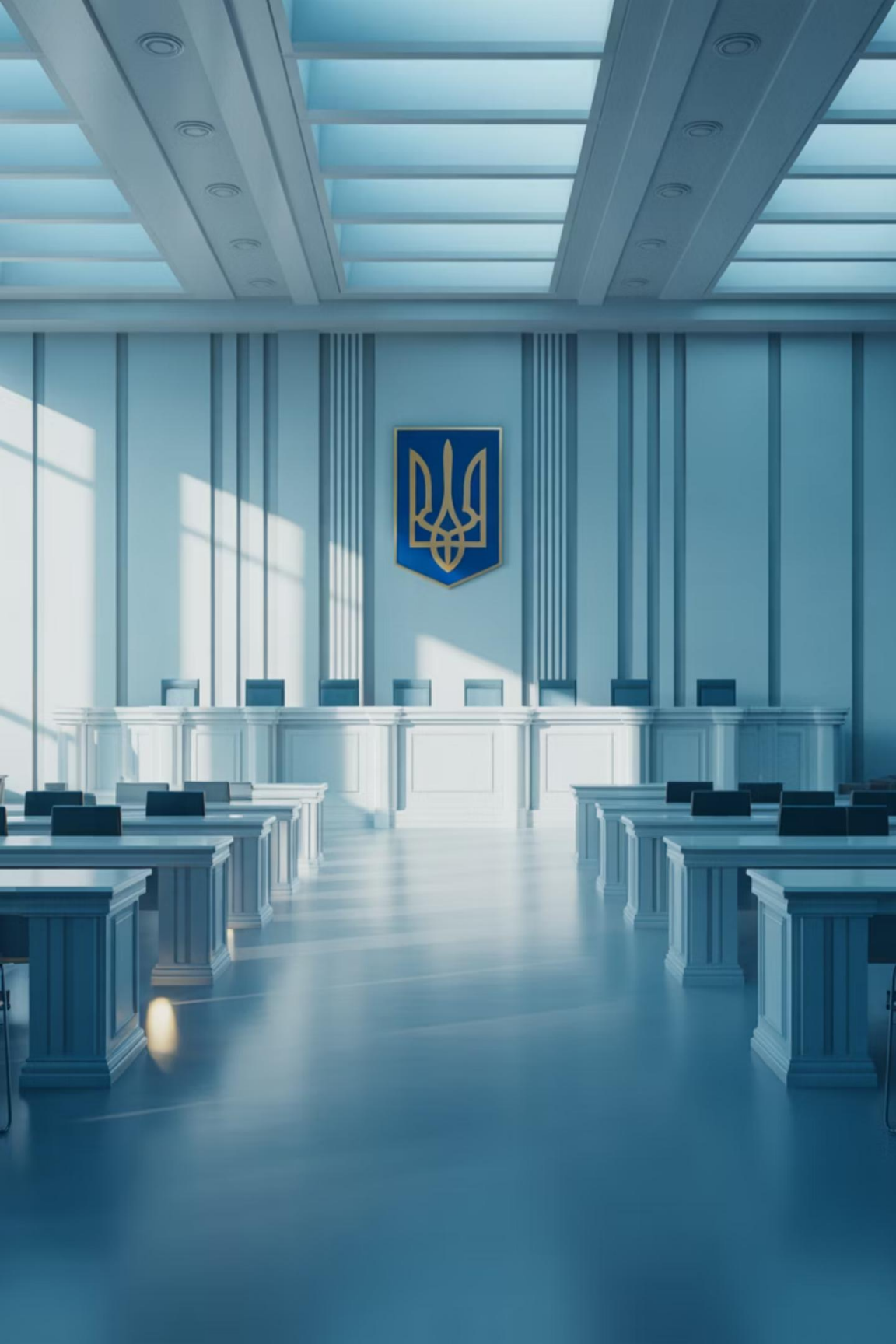
3

Як поєднати суспільний
інтерес у покаранні з
індивідуальним правом на
прощення?

2

Чи має суд право
затвердити угоду про
примирення без згоди
потерпілого?

1

Правосуддя — дзеркало цивілізації

У цифрову епоху, коли все вимірюється швидкістю і даними, людська гідність лишається єдиною сталою величиною. Саме вона є спільним знаменником усіх реформ — від електронного суду до євроінтеграції.

3

Напрями розвитку

Технології, гуманізм,
європейські стандарти

1

Головна цінність

Людська гідність як основа
правосуддя

2022

Рік змін

Статус кандидата в ЄС і нова
ера реформ

"Європейське правосуддя починається не в Брюсселі, а в українській залі суду, де суддя ухвалює рішення — чесно, відкрито і по-людськи."